

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie:

- propozycji dyrektywy Rady w sprawie szczególnej procedury przyjmowania obywateli państw trzecich, przybywających w celu prowadzenia badań naukowych;
- propozycji zalecenia Rady w sprawie ułatwienia przyjmowania obywateli państw trzecich, przybywających w celu prowadzenia badań naukowych we Wspólnocie Europejskiej;
- propozycji zalecenia Rady w sprawie ułatwienia wydawania przez Państwa Członkowskie jednolitych wiz krótkiego pobytu naukowcom z państw trzecich przemierzającym się przez terytorium Wspólnoty Europejskiej w celu prowadzenia badań naukowych

(COM(2004) 178 final -2004/0061 (CNS))

(2005/C 120/12)

Dnia 7 kwietnia 2004 r. Komisja zgodnie z art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wspomnianej powyżej

Sekcja ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła opinię dnia 22 września 2004 r. Sprawozdawczynią była **Brenda King**.

Na 412 sesji plenarnej w dniach 27-28 października 2004 r. (posiedzenie w dniu 27 października 2004 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 181 do 1, przy 3 wstrzymujących się przyjął następującą opinię.

1. Zarys dokumentu Komisji

1.1 Przedmiotem omawianego komunikatu jest propozycja dyrektywy i dwie propozycje zaleceń w sprawie przyjmowania obywateli państw trzecich, przybywających w celu prowadzenia badań naukowych we Wspólnocie Europejskiej.

1.2 Propozycje te stanowią część wyznaczonego Unii Europejskiej w Lizbonie strategicznego celu, jakim jest rozwój badań w celu przekształcenia Unii do roku 2010 w najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarkę świata opartą na wiedzy. Jak wynika z obliczeń, aby zrealizować ten cel, Unia Europejska potrzebuje będzie dodatkowych 700 000 naukowców. Określono następujące, ściśle powiązane między sobą środki:

- zainteresowanie młodzieży szkolnej naukami ścisłymi;
- poprawa perspektyw zawodowych naukowców w Unii Europejskiej; oraz
- poszerzenie możliwości w zakresie szkoleń i mobilności.

1.3 Chociaż przy realizacji celu pozyskania 700 000 dodatkowych naukowców zostaną uwzględnieni głównie obywatele UE, uznaje się, że realizacja tego celu będzie wymagała pozyskania także naukowców z państw trzecich. Dlatego komunikat Komisji koncentruje się w szczególności na przyjmowaniu w Europie wysoce uzdolnionych talentów naukowych z państw trzecich dzięki:

- ułatwianiu wjazdu i pobytu naukowcom z państw trzecich; oraz
- usuwaniu przeszkód dla ich mobilności w Europie.

1.4 Komisja uznaje także potrzebę wzmocnienia mobilności europejskich naukowców do innych części świata, ponieważ

ich mobilność stanowi element kluczowy dla zdobywania i przekazywania wiedzy.

2. Uwagi ogólne

2.1 EKES przyjmuje z zadowoleniem komunikat w sprawie przyjmowania obywateli państw trzecich przybywających w celu prowadzenia badań naukowych we Wspólnocie Europejskiej.

2.2 Ponieważ przy realizacji celu Komisji, jakim jest pozyskanie dodatkowych 700 000 naukowców do roku 2010, zostaną uwzględnieni głównie obywatele UE, EKES pragnie odesłać Komisję do swojej wcześniejszej opinii⁽¹⁾ przyjętej w odpowiedzi na komunikat Komisji w sprawie problemów dotyczących zawodowych naukowców w Europejskiej Przestrzeni Badawczej oraz propozycji i inicjatyw do nich skierowanych⁽²⁾.

2.3 W odniesieniu do ściśle powiązanych między sobą środków mających na celu „zainteresowanie młodzieży szkolnej naukami ścisłymi” opinia podkreśla, że programy szkolne nie odzwierciedlają w wystarczający sposób znaczenia nauk ścisłych, oraz zaleca położenie większego nacisku na nauczanie w szkołach przedmiotów ścisłych, techniki i matematyki oraz podkreśla znaczenie prezentowania tych przedmiotów w sposób atrakcyjny dla uczniów. Istotne jest także poświęcenie uwagi dziewczętom, ponieważ nie są one na ogół dostatecznie reprezentowane w tych dziedzinach. Wiele wskazuje na to, że uczniowie pragnący podjąć studia wyższe wybierają obecnie przedmioty humanistyczne, co może zagrozić zdolności Wspólnoty do osiągnięcia dużej liczby naukowców, o ile kwestia ta nie zostanie niezwłocznie i dokładnie zbadana.

⁽¹⁾ Dz.U. C 110 z 30.04.2004 r., s. 3, sprawozdawca: Gerd Wolf.

⁽²⁾ COM(2003) 436 final.

2.4 W odniesieniu do drugiego ściśle powiązanego środka mającego na celu „poprawę perspektyw zawodowych naukowców w Unii Europejskiej”, wcześniejsza opinia omawia dylemat, przed którym stają naukowcy pracujący na uniwersytetach lub w instytucjach naukowych finansowanych ze środków publicznych, gdyż otrzymują zwykle wynagrodzenie zgodnie ze skalą wynagrodzeń sektora publicznego, natomiast pozbawieni są gwarancji stałego zatrudnienia czy innych przywilejów przynależnych innym zawodom sektora publicznego, takim jak urzędnicy czy nauczyciele. W rzeczywistości naukowcy mają bardzo niewielką lub żadną pewność stałego zatrudnienia, jako że często zatrudniani są na podstawie serii umów na czas określony, zawieranych przy każdej zmianie pracy lub szczebla kariery.

2.5 Ostatnie odesłanie do swojej wcześniejszej opinii, które EKES pragnie poczynić, dotyczy mobilności europejskich naukowców. EKES dostrzega, że wykonywanie zawodu naukowca w Europejskiej Przestrzeni Badawczej wymaga mobilności i elastyczności na obszarze UE. Nie powinno się to jednak odbywać kosztem osobistych i rodzinnych warunków życia czy też przywilejów socjalnych. Ponadto Komisja musi przeciwdziałać jednokierunkowemu „drenażowi mózgow”, w wyniku którego najlepsi młodzi naukowcy wyjeżdżają z UE, przede wszystkim do USA. Obecne problemy związane z uzyskaniem wiza w USA będą miały prawdopodobnie charakter krótkotrwały, zwłaszcza, że środowisko akademickie w USA wzmaga już presję na rząd USA w kierunku przyspieszenia procedur udzielania zezwoleń na wjazd, by umożliwić zatrudnianie większej ilości cudzoziemców.

2.6 Wracając do obecnego komunikatu Komisji w sprawie zezwalania obywatelom państw trzecich na wjazd w celu prowadzenia badań naukowych we Wspólnocie Europejskiej, Komitet zgadza się, że usunięcie przeszkód w mobilności naukowców z państw trzecich ma znaczenie kluczowe, jeżeli Unia Europejska ma stać się bardziej atrakcyjna dla naukowców z całego świata, zwłaszcza zaś, jeżeli zamierza skutecznie brać udział w globalnej rywalizacji o najzdolniejszych naukowców.

2.7 Komitet zgadza się ze stwierdzeniem Komisji, że globalizacja gospodarki, w coraz większym stopniu opartej na wiedzy, stale powiększa znaczenie międzynarodowego wymiaru nauki. Jednakże, EKES uważa, że do kwestii globalizacji należało w komunikacie odnieść się bardziej jednoznacznie, w szczególności przez uwzględnienie w nim danych porównawczych odnośnie poziomu zasobów, jakie państwa takie jak Japonia i USA przeznaczają na wspieranie szkoleń, mobilności i rozwoju zawodowego naukowców.

2.8 EKES wyraża także istotne zaniepokojenie strukturą wiekową obecnych naukowców UE. Wiele osób w tej grupie zbliża się obecnie do progu wieku emerytalnego, natomiast niewielu jest naukowców dostatecznie zachęconych lub przekonanych do ich zastąpienia. Bez przyjęcia do wiadomości tego

faktu i podjęcia pilnych działań niemożliwa będzie realizacja celu, jaki UE sobie wyznaczyła. Wynika to także z sytuacji panującej obecnie w Europie, gdzie populacja starzeje się a obniżeniu ulega stopa urodzeń. Dodatkowo wobec szeregu państw UE prognozowane jest zmniejszanie się populacji po roku 2010. Sprawia to, że cel pozyskania 700 000 dodatkowych naukowców do roku 2010 jest bardzo śmiały, nawet przy uwzględnieniu naukowców z państw trzecich.

2.9 EKES przyjmuje, że komunikat skupia się głównie na zezwoleniach na wjazd i dlatego naukowcy z krajów trzecich, którzy już przebywają w Unii Europejskiej, a wśród których są liderzy w swoich dziedzinach, nie są uwzględniani w proponowanej dyrektywie i zaleceniach. EKES sugeruje jednakże, by w przyszłej dyrektywie podjęto szczególny problem dostępu tej grupy do miejsc pracy wymagających wysokich kwalifikacji, ponieważ pomogłoby to osiągnąć cel pozyskania 700 tys. dodatkowych naukowców. Niektórzy z tych badaczy mają w UE status uchodźcy, a ich talent i wkład jest, smutno to powiedzieć, niedostatecznie wykorzystywany. Nie przewidziano żadnego innego systematycznego środka pomocy tym naukowcom poza grantami przyznawanymi przez organizację dobrowolne lub charytatywne. W przypadku zapewnienia takim osobom skromnego dofinansowania, prawdopodobne będzie zwiększenie liczby naukowców w UE przynajmniej o 40 tys. (!). Dlatego Komitet usilnie zaleca, by Komisja rozpoczęła procedurę umożliwiającą wyłonienie takich osób i uznanie ich za naukowców, jak również ułatwienie im dostępu do pracy jako badacze.

2.10 Komitet odnotowuje definicję naukowca przedstawioną przez Komisję i pragnie ponownie przywołać definicję zalecaną w swojej wcześniejszej opinii 305/2004, pkt. 5.1.1.7: „Specjaliści biorący udział w formułowaniu lub tworzeniu nowej wiedzy, produktów, procesów, metod i systemów oraz w zarządzaniu odpowiadającymi im projektami dzięki kwalifikacjom wynikającym ze zdobytego wykształcenia i doświadczenia.” Zaletą tej definicji jest to, że uznaje ona wszelkie umiejętności naukowca w dziedzinie zarządzania.

3. Uwagi szczegółowe

3.1 Propozycje zgodne z Europejską Polityką Badawczą

3.1.1 EKES uważa, że stworzenie specjalnego zezwolenia na pobyt dla naukowców z państw trzecich nie jest jedyną kwestią, którą należy się zająć. Inne kwestie dotyczą statusu migracyjnego naukowców, jak również statusu naukowców w Unii Europejskiej, omawianego w opinii EKES nr 305/2004. Komitet uważa także, że kluczową dziedziną jest przemieszczanie się naukowców na terytorium Wspólnoty. Naukowcy muszą mieć także możliwość poszukiwania pracy niezależnie od ich statusu migracyjnego.

(!) Ta dana liczbowa opiera się na szacunkach wynikających z dostępnych bieżących informacji statystycznych.

3.1.2 Komitet zauważa, że pozwolenia na pobyt wydawane naukowcom mogłyby zastąpić pozwolenia na pracę i przyjmuje z zadowoleniem wysiłki na rzecz uproszczenia procedury ich wydawania.

3.2 Propozycje w zakresie uzupełnienia instrumentów wspólnotowej polityki imigracyjnej

3.2.1 Z zadowoleniem przyjmuje się zalecenia Komisji w sprawie ponownego kontrolowanego otwarcia kanałów imigracyjnych, przy uwzględnieniu szczegółowych parametrów i kategorii imigrantów. Komitet wnioskuję jednakże, by te ostatnie były jednoznaczne i szczegółowe. Niektórym naukowcom, którzy uzyskali zgodę na wjazd, potrzebne będzie przyznanie azylu i ochrony zgodnie z Konwencją Genewską z 1951 r. Po przybyciu mogą oni pragnąć uzyskania, obok statusu imigranta, także statusu uchodźcy. Komitet jest świadomy, że Komisja nie może obecnie przedstawić jasnego stanowiska w tych kwestiach, jednakże z zadowoleniem przyjąłby ich rozstrzygnięcie w najbliższej przyszłości.

3.2.2 EKES zgadza się z zaleceniami dotyczącymi wprowadzenia krótkoterminowych wiz, umożliwiających swobodne przemieszczanie się naukowców na obszarze Schengen. Zgadza się także, że długookresowi rezydenci z państw trzecich, którzy przez pięć lat legalnie przebywali w jednym z Państw Członkowskich UE, powinni mieć prawo pobytu na całym terytorium UE.

3.2.3 EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt uznania przez Komisję, że kluczowym aspektem w kwestii mobilności jest przyznanie naukowcom z państw trzecich prawa do prowadzenia swojej rodziny.

3.2.4 EKES zauważa, że kwestia ta regulowana jest przez odrębną dyrektywę 2003/86 w sprawie prawa do łączenia rodzin i że komunikat uzupełnia propozycję COM(2002) 548 w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu odbycia studiów, szkoleń zawodowych lub wolontariatu.

3.3 Istotna rola organizacji badawczych

3.3.1 EKES jest świadomy, że umowa o przyjmowaniu inspirowana francuskim protokołem dotyczącym przyjmowania. Komitet zauważa, że podział ról pomiędzy organizacje badawcze i władze imigracyjne Państw Członkowskich mógłby z jednej strony ułatwić wjazd do UE wysoce wykwalifikowanym obywateli państw trzecich, a z drugiej pozwolić na spełnienie wymogów bezpieczeństwa Państw Członkowskich UE.

3.3.2 EKES przyjmuje z zadowoleniem fakt, że do kompetencji Państw Członkowskich należy sprawdzenie, czy umowa

o przyjmowaniu spełnia wymogi art.5 ust.2, ponieważ powinno to zapobiec nadużyciom.

3.4 Przyjęcie odpowiedzialności przez organizacje badawcze

3.4.1 Komitet uważa, że przyjęta przez Komisję definicja „organizacji badawczej” jest niekompletna. Powinna ona zostać rozszerzona, tak żeby objęła organizacje publiczne lub prywatne, które przydzielają granty, jak i te, które prowadzą badania.

3.4.2 EKES z zadowoleniem przyjmuje przywołanie na nowo zobowiązania Rady Europejskiej w Barcelonie, dotyczącego zwiększenia inwestycji na badania i rozwój techniczny do 3 % PKB do roku 2010, zgodnie z którym to zobowiązaniem dwie trzecie tych inwestycji ma pochodzić z sektora prywatnego.

3.4.3 Komitet usilnie zaleca Komisji skonsultowanie się w kwestii tej propozycji z sektorem prywatnym w sposób ogólny oraz szczegółowo w sprawie zalecanego powierzenia organizacji badawczej zadania opracowania umowy o przyjmowaniu, która ureguluje procedurę przyjęcia naukowca w Państwie Członkowskim.

3.5 Szeroka wykładnia pojęcia „naukowiec”, dostosowana do potrzeb Unii Europejskiej.

3.5.1 EKES zgadza się z zaleceniem Komisji, by nie ograniczać procedury do osób, które posiadają już status naukowca w kraju pochodzenia.

3.5.2 EKES nie aprobuje jednak ograniczenia dotyczącego celu przyjęcia. Wynika to z tego, że występują przypadki, gdy dane osoby spełniają minimalne wymogi wobec naukowców przewidziane w dyrektywie, jednakże pierwotnym celem ich przyjęcia w Państwie Członkowskim nie była realizacja projektu badawczego. Naukowcy ci mogli uzyskać kwalifikacje w UE i mogą dążyć do uzyskania odpowiedniego stanowiska.

3.5.3 EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że wymogi w zakresie kwalifikacji osób, które mają być przyjęte oraz wartości naukowej planowanych badań są czytelne i jednoznaczne. Jakkolwiek temat ten wykracza poza dziedzinę, której dotyczy komunikat, EKES uważa za niezbędne pozostawienie pewnego pola manewru w ocenie naukowców, by UE mogła w sposób elastyczny reagować na przemiany w dziedzinie wymogów badawczych. Przyczyną takiego rozwiązania jest to, że stale rozwijane są nowe technologie i UE musi dążyć do zatrudniania naukowców zdolnych do ich tworzenia i ulepszenia.

3.5.4 Komitet zwraca Komisji uwagę na swoją wcześniejszą opinię ⁽¹⁾ wyróżniającą istnienie kolejnej przeszkody dla mobilności, to znaczy braku przejrzystości w kwalifikacjach i kompetencjach. W rezultacie odnotowano liczne przykłady braku uznania kwalifikacji, zwłaszcza tych uzyskanych w krajach rozwijających się. Naukowcy zmuszeni są do przekwalifikowania się lub ponownego uzyskiwania kwalifikacji postdoktoranckich, by móc zostać naukowcami w UE. Komitet sugeruje, by w kwestii tej wykorzystać Plan Działania Komisji ⁽²⁾ mający na celu ułatwienie mobilności w obrębie UE; to znaczy wdrożenie i rozwój instrumentów wspierających przejrzystość i możliwość przenoszenia kwalifikacji oraz ustanowienie pojedynczej strony informacyjnej na temat mobilności europejskiej.

3.6 Pozwolenie na pobyt nie związane ze statusem naukowca

3.6.1 EKES przyjmuje z zadowoleniem propozycję zapewnienia naukowcom jednolitego statusu na obszarze UE.

3.6.2 Z zadowoleniem przyjmuje także zalecenie, by naukowcy przyjmowani na podstawie umowy o pracę zwolnieni byli z obowiązku uzyskania pozwolenia na pracę w Państwach Członkowskich.

3.7 Mobilność naukowców w Unii Europejskiej

3.7.1 EKES z zadowoleniem przyjmuje zalecenie Komisji dotyczące uproszczenia procedury przyjęcia dla wspierania mobilności, tak, aby obywatele państw trzecich mogli realizować projekty badawcze w szeregu Państw Członkowskich, nie napotykając przeszkód przy przyjmowaniu.

3.7.2 EKES zauważa także, że dotyczyć to będzie także obywateli państw trzecich, będących rezydentami długookresowymi.

3.8 Wybór podstawy prawnej dla proponowanej dyrektywy

3.8.1 EKES akceptuje wybraną podstawę prawną, z żalem przyjmując fakt, że nie wiąże ona Danii ani Wielkiej Brytanii. EKES odnotowuje decyzję przyjętą przez Irlandię o przystąpieniu do tej dyrektywy i wyraża nadzieję na podjęcie takiej samej decyzji przez Wielką Brytanię. EKES jest mocno przekonany, że kwestia ta powinna zostać ponownie rozpatrzona przez oba państwa, jako że ich baza badawcza, zwłaszcza w przypadku Wielkiej Brytanii, jest na tyle istotna, że bez ich udziału działania podejmowane przez UE na rzecz przyciągnięcia naukowców w wymaganej liczbie będą znacznie utrudnione.

3.9 Inne kwestie

3.9.1 EKES uważa, że kwestia przyciągnięcia uzdolnionych naukowców do UE musi zostać dostrzeżona, a problem „drenażu mózgow” z niektórych państw trzecich poddany szczegółowemu badaniu. Nie są to kwestie od siebie niezależne. Szczególnej uwagi wymaga kwestia szkolenia naukowców w Wielkiej Brytanii. Niektórzy potencjalni naukowcy mogą potrzebować dodatkowego szkolenia lub okresu studiów. W wielu przypadkach mogliby szybko po ich zakończeniu ubiegać się o stanowisko badawcze w UE. Należy mieć to na uwadze przy rozpatrywaniu dyrektywy.

3.9.2 Komitet wyraża duży niepokój w sprawie konsekwencji „drenażu mózgow” z krajów rozwijających się i uważa, że należy wszcząć szczegółową debatę dotyczącą sposobów zwiększenia liczby naukowców na całym świecie. Należy zauważyć, że niektóre rządy zachęcają badaczy do wyjazdu za granicę i zdobywania doświadczeń, które będą z korzyścią dla kraju pochodzenia. Odnotowuje się, że prezydencja holenderska jest gospodarzem konferencji zorganizowanej w Hadze na temat „Drenaż mózgow - instrumenty”. Kwestia wpływu „drenażu” czy też „pozyskiwania” mózgow na kraje rozwijające się jest przedmiotem obrad konferencji i Komisja opracowuje na koniec bieżącego roku sprawozdanie na ten temat. EKES uważa, że stanowi to punkt wyjścia do podjęcia bardzo istotnej kwestii.

3.9.3 Jednym z tematów poprzedniego komunikatu Komisji w sprawie naukowców (COM(2003) 436 final), który Komitet pragnie wyróżnić, jest kwestia płci. Należy podkreślić, że kobiety-naukowcy nie mają wystarczającego udziału w obszarze stanowisk, zwłaszcza menedżerskich i kierowniczych. Tak jest przede wszystkim w przypadku naukowców pochodzących z państw trzecich. Komitet pragnie przywołać ponownie zalecenie Komisji w sprawie stworzenia kodeksu postępowania w sprawach rekrutacji naukowców, opartego na najlepszych praktykach, szczególnie w dziedzinie równości szans. Komitet stanowczo uważa, że mamy do czynienia z ogromną nierównością w traktowaniu na niekorzyść kobiet-naukowców, ponieważ niedostateczna ilość kobiet wysuwa swoją kandydaturę na stanowisko, a nawet w przypadku, gdy to czynią, wymaga się od nich zajmowania niższych stanowisk niż te, do których podjęcia posiadają kwalifikacje. Istnieje potrzeba poprawy przejrzystości procedury rekrutacyjnej i zwiększenia proporcji kandydatek.

Bruksela, 27 października 2004 r.

Przewodniczący

Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Anne-Marie SIGMUND

⁽¹⁾ Opinia EKES nr 658/2004 z 28.04.2004 r. Sprawozdawca: Gerard Dantin.

⁽²⁾ COM(2002) 72 final.